

MALÉ DĚJINY POHŘBÍVÁNÍ

Celými dějinami lidstva se prolínají jen dva způsoby pohřbívání (když pomíne-
me vzácně doložené náznaky kanibalismu, tedy pojídání mrtvých živými – tam
však šlo o rituál, nikoli techniku pohřbu). První je spálení mrtvého těla a ulože-
ní popela a druhý pohřbívání těla do země. Třebaže se hroby a jejich umístění
v průběhu času měnily, vždycky pohřeb provázely pietní a slavnostní obřady.

Strach z mrtvých

Ve starověku i na počátku křesťanského středověku se mrtví pohřbívali většinou
daleko od lidských sídel, ve volné krajině. Nebylo to jen odporem k mrtvým
tělům, mnohem důležitější byl strach živých z mrtvých, kteří by se mohli vracet
a škodit.

Pro pravěk jsou typická rituální pohřebiště spojená s kultem nějakého božstva.
Římské hroby stávaly v hustých řadách podél cest a táhly se paprskovitě smě-
rem od měst, aby byly všem lidem na očích. Ale někdy si popel svých mrtvých
předků ukládali Římané na oltářích přímo ve svém obydlí.

Psychologie pohanských obav se uchovala po celá staletí v lidových pověrách,
které se týkaly hlavně nepokřtěných dětí. Archeologům jsou také dobře známé
tzv. upíří hroby, v nichž leží těla obrácená tváří k zemi, s oddělenou hlavou, zatí-
žená kameny, se spoutanýma rukama nebo zaraženým kolíkem v srdci. Je možné,
že to byly způsoby, jak zabránit domnělému upírovi, aby se vracel a škodil lidem.

Hrobky podél cesty Via Apia vedoucí do Říma

I když církev podobné pověry pronásledovala (podle jejího názoru bylo dostatečnou ochranou živých vykropení hrobu, které prováděl farář), udržely se velmi dlouho.

Pod ochranou světců

Ke změně v pohřebním rituálu docházelo v západní Evropě od 5. století, kdy se šířila křesťanská víra ve vzkříšení, díky níž přestali mrtví vzbuzovat strach. V té době se začali uctívat první mučedníci (světcí) a jejich hroby. Mnozí lidé toužili být pohřbeni v jejich blízkosti, protože věřili, že je ochrání a že v den vzkříšení po posledním soudu to budou mít ve společnosti některého ze světců snazší. Na takových atraktivních pohřebištích se počet hrobů stále rozrůstal. Postupně se tu také začaly stavět kaple a později baziliky, kde byly uchovávány ostatky světců a kam se chodily modlit celé zástupy poutníků. Aby byli lidé pohřbeni co nejbližší u hrobu světce, nechávali se pochovávat přímo uvnitř kostelů pod podlahou, která byla brzy celá pokrytá náhrobními deskami (několik takových se vzácně dochovalo dodnes ve Francii nebo v Nizozemí), anebo venku hned u kostelní zdi. V době raného křesťanství však podobné hřbitovy stále ještě ležely daleko za městy.

Městské hřbitovy

Kostely a katedrály, které byly postaveny ve městech, začaly brzy také usilovat o to, aby se u nich pohřbívalo (ve hře byli hlavně poutníci a z nich plynoucí zdroj příjmů). Církevní zákaz pohřbů uvnitř měst sice až do 13. století platil, ale začal se stále častěji obcházet. Třeba i pomocí „zázraků“. V jedné z městských katedrál byl připraven pohřeb významného biskupa. Když chtěli nosiči tělo zvednout, aby ho odnesli za město, rakev se prý ani nepohnula. Bylo tedy zřejmé, kde chce být prelát pohřben. Teprve když přítomní prohlásili, že překročí zákaz a pohřbí jeho tělo v katedrále, rakev snadno zvedli.

Jako první začali ve 13. století pohřbívat u svých městských kostelů žebravé řády. Záhy je napodobili i ostatní, především městští faráři. V době vrcholného středověku se tak pohřbívalo i v městských kostelích a v jejich okolí. Hřbitovy se přenesly mezi domy a lemovaly ulice plné lidí. I ve městech usilovali urození a bohatí o to, aby měli hrob co nejbliž ostatkům místního světce. Existovala sice církevní pravidla, podle nichž patřilo místo uvnitř kostela jen mnichům, duchovním a významným donátorům, ale tučný poplatek často zařídil výjimku. Hroby pod podlahou kostela brzy tvořily několik vrstev. Časem už nebyla u věřících tak důležitá přítomnost ostatků významného světce, ale vnitřek kostela byl obecně vnímán jako nejlepší, protože tu stál oltář a odehrávaly se bohoslužby. Ostatní křesťané byli pohřbíváni venku na hřbitově; chudí ve velkých společných jámách, kam se ve velkých západoevropských městech (Paříž nebo Londýn)